

A könyvtáros sárkányfog vetemény

A 3K lapjain éppen nem ritkaságszámba menőek a kiváló esszék, szacikknek álcázott remek írásművek. Ezek elseje közül való Pintér Lászlónak a múlt számban megjelent figyelemreméltó munkája. Művét lehetetlen egyszer elolvasni; az első után azonnal követi, követnie kell a másodiknak. Több okból is. Legelőször azért, mert egy kiváló magyar könyvtáros önéletrajzát adja. Önéletrajza azért is izgalmasan érdekes és vonzó, mert egyáltalán nem készült önéletrajznak. Nem az önéletrajz a tárgya, nem az dominál benne, a szerző nem elsősorban önmagáról kíván beszélni. A saját életéről szóló, mintegy mellékesen előadott részletek mindegyike az esszé alapgondolatát van hivatva illusztrálni, példákkal nemcsak fűszerezni, de alá is támasztani. Nem a szerző szándéka szerint történik hát, ha – gondolom, mindannyian – elsősorban önéletrajznak tekintjük a művet. Tesszük pedig ezt számos okból is. Egy példamutatóan gazdag és paradigmaticus könyvtárosi pálya képe bontakozik ki az írásból. Egyúttal egy sok-sok alkorszakból álló magyar könyvtártörténet is. Éspedig nem csupán pécsi könyvtártörténet igen szemléletes, „életes” bemutatása. Ami természetes is, hisz’ Pintér László élete és munkálkodása, könyvtári és könyvtárosi pályafutása – ahogy mindannyinké – eltéphetetlen szálakkal kötődött pályatársai, a többi könyvtáros életéhez és munkálkodásához. Könyvtárosnak lenni – ez is remekül kirajzolódik Pintér László esszéjéből – elsősorban és mindenekelőtt azt jelenti, hogy egy kicsiny konfraternitásnak a tagja lenni. És ennek a konfraternitásnak is remek rajzát nyújtja az írásmű. Akkor is, amikor érdemes pályatársakról szól, de akkor is – sokszor nagyon izgalmasan – amikor lehetetlen és elviselhetetlen főnökökről szól, amikor épp e konfraternitás kollektív ellenállását és – olykori – győzelmét jeleníti meg.

Írásának most két vonását, vonulatát emelném ki (jóval többről is lehetne szót ejteni, de mindenről ezúttal nem beszélhetünk). Az egyik az, hogy rengeteg empirikus adatot, adalékot, metszetábrát nyújt. Nem a levegőbe beszél és ír, hanem konkrét példák sokaságát vonultatja fel. Azért is tekinthetjük művét könyvtártörténetnek, mert valóságos adatok sokaságát hozza fel és magyarázza meg. Adatai – természetesen – cáfolhatatlanok. Nem hamisít, nem szépít, de nem is csúfít; arról ír, amit minden pályatársa, volt kollégája szintén megtapasztalt, tud és tudott, ha nem is látta át olyan világosan a dogákat, mint a szerző. A másik kiemelendő vonása az esszének idézetei garmadája. A műből kiderül, hogy szerkesztője óvta őt az idézetek sokaságától. Rosszul tette, Pintér László pedig igen jól, hogy nem hallgatott rá. Ezek az idézetek kivétel nélkül találóak. És nemcsak azért, mert abszolút beleillenek, mintegy hordozzák az alapvető mondandót, hanem azért is, mert önmagukban, minden koncepció nélkül is végtelenül érdekesek, szem- és gondolat-

tágítóak, megismerésre érdemesek és intellektuálisan érdekesek. Persze arról is tanúskodnak, hogy Pintér László mennyire művelt, mennyi mindent olvasott. És – igazi könyvtárosként – az általa lelt kincseket átadja, továbbadja, közli minden olvasóval. Köszönet jár ezekért a remek idézetekért.

Am nunc veniunt ad fortissimum! És ezúttal és ezután valóban vitatkozni szeretnék Pintér Lászlóval. Rossz lelkiismerettel teszem. Sajnos, van egy olyan érzésem, hogy Pintér László – és ezt állandóan érzékelheti az, aki az „önéletrajzot” olvassa –, hogy Pintér rossz passzban van. Pályáját befejezettnek, önmagát túlélőnek, munkásságát elmúltnak, helyzetét reménytelennek („*nincsen remény*” – idézi Vörösmartytól, akkor is, amikor éppen nem idéz) tartja. Mi ebben nem követhetjük. És nemcsak azért nem, mert tőle magától tudjuk, hogy hallatlanul fontos, és csak ő általa elvégezhető nagy munkában van, jelesül Csorba Győző hatalmas hagyatékát gondozza, vagyis az egyik legnagyobb és legfontosabb, a hivatásos irodalomtörténészek által is csak megsüvegeleendő, az ő munkájukat helyettük elvégző feladatokat vállal és végez, de azért sem, mert aki ilyen esszét képes írni, annak nem szabad reménytelennek lennie. Sem magát, saját – korántsem befejezett – pályáját illetően, de szakmánkat illetően sem. Sőt!

Mert hiszen mi az mondandója Pintér László írásának? Az, hogy a számítógéppel, a számítógépesítéssel véget ért egy nagy, egyedül igazán könyvesnek, könyvtárinak, könyvtárosnak tekinthető korszak. Példái sorában – ahogyan írtam – igen sok empirikus tényt sorakoztat fel, rendre azt bizonygatva, hogy örökre vége könyvnek, a könyvtárnak, az olvasásnak. Nos, ez a koncepció az, amiben nem hiszünk, amit nem hihetünk el. Ezt még Pintér László megvesztegető erejű érvelése sem teszi, teheti plauzibilissé. Miért?

Példáit, empirikus adatait – ezek igen számosak – persze nem cáfolhatjuk. De hozhatunk, hozhatnánk legalább annyi ellenpéldát. Nem tesszük, hiszen végül is nem a gyakorlati példák számossága a döntő. Azt azért megemlítené e sorok szerzője, hogy ha valaki ősszel, vagy kivált télen ellátogat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárába, akkor valószínűleg kétségbe esik, látván a ruhatár előtti hosszú sorokat. Talán be sem áll a sor végére, reménytelennek látva a bejuthatást a könyvtárba. De – kivált délutánonként – a FSZEK I. kerületi főkönyvtára is szolgálhat hasonló élményekkel. Az ELTE Egyetemi Könyvtárának ruhatára előtt nem áll hosszú sor, de odafönn, az asztalokért már valóban meg kell küzdeni, és a kölcsönző pultoknál is van némi tolongás. Van tehát igény a könyvtárakra, a könyvtárakba való bejutásra, magukra a könyvekre is ugyancsak. Megemlítenék még egy példát, ami csak látszólag szól ellenem. Gimnazista koromban, tehát immáron félszázada, a Francia Intézet épülete a VI. kerület egy eldugott utcácskájában (Szekfű utca) volt. Csodálatos volt a könyvtára. Gyakorlatilag a klasszikus francia irodalom teljessége volt ott meg- és fentalálható. Gyarapítását Párizsból intézték, a könyvtár megkapott onnan minden fontos irodalmat, beleértve az irodalom-, művelődéstörténet és az általános (persze francia) történelemtudomány remekait is. A könyvtáros hölgygel természetesen franciául kellett értekezni, magyarul csak törve beszélt. A könyvtárat gyakorlatilag nem látogatta senki; én édesanyámnak vittem onnan haza francia regényeket. Akik az intézetbe jártak, mind franciául óhajtottak tanulni, az égvilágon semmi szükségük nem volt a klasszikus remekekre, ők még csak a nyelvtanulás kezdetén tartottak. Akik mégis sűrűn megjelentek a könyvtárban, azok olyan nagyságok voltak, mint Gyergyai Albert vagy Rónay György. (Őket ott láttam először, aztán igen sokszor.) Más olvasókkal, kölcsönzőkkel nem volt módom a könyvtárban találkozni. Ma a Francia Intézet egy Duna-parti palotában lakozik, könyvtárában alig akad valami a klasszikus francia irodalom-

ból. Viszont rengeteg nyelvtanulóknak való „szemét”, főleg digitalizált és elektronikus valamik találhatóak a polcokon. A könyvtár látogatottsága elképesztően nagy. Na igen, hiszen nem Gyergyai Albertekre és Rónay Györgyökre számítanak a magyarul egyébként kitűnően tudó könyvtárosok, hanem a francia nyelvvel ismerkedni kezdőkre. Azoknak való irodalmat tárolnak és szolgáltatnak, érthető módon, főleg elektronikus formátumú munkákat.

De hagyjuk az empirikus adalékokat! Ami nekem legkevésbé tetszett, ami miatt tollat (számítógépet) ragadtam Pintér László ellenében, az valamiféle történetfilozófiai probléma. Pintér László is belesik abba a csapdába, amibe a nagy kanadai, a Gutenberg-galaxis névadója, Marshall McLuhan. Sokan vannak társai is, ha legtöbbször ellenkező előjellel is. Pintér László hatalmas cezúrát vél látni és láttatni a számítógép megjelenésével. Tószegi Zsuzsanna a digitalizálást tekinti ilyenféle cezúrának. Egy vezető magyar filozófus (akadémikus, egyetemi tanár) azt tanítja, hogy a filozófia története új korszakba jutott a számítógépes világgal. Nos, ezek a koncepciók – már akár pro, akár kontra – egyelőre nem igazolódtak. Nemcsak a mindennapok maradtak ugyanolyanok egy-egy vélt cezúra után, de a tudomány sem igazolt vissza semmit a nagyknak vélt változásokból. Maradt – mint minden mindig – a régi. Nagyon sokáig tartottuk úgy számon a könyvnyomtatás felfedezését és működését, mint valami noch nie dagewesent. De akik csak némileg is járatosak az antikvitásban, azok tudják, ha mástól nem, Martialis kedves költeményeiből, hogy bizony akkoriban is ugyanúgy működött a könyvírás és könyvsokszorosítás, a könyv olvasás és a könyvvásárlás, mint Gutenberg után. (Rabszolgák százai sokszorosították a könyveket, a kiadók pedig ugyanúgy foglalkoztattak lektorokat, mint Gutenberg után, szinte máig.) Arisztotelész húsz évig volt Platón tanítványa, a platóni Akadémia tagja, tanulója. A mester nagy olvasónak nevezte őt. Mert volt mit olvasnia. Vakos könyvek álltak a rendelkezésére, pedig hol volt még akkor a könyvnyomtatás. Olyan ötven-hatvan íves könyvek, mint Thuküdidészé vagy Hérodotoszé csakúgy kaphatók voltak, egyes számítások szerint körülbelül olyan áron is, mint manapság. Nem volt, nincs cezúra. Ma sincsen, bármit vél is Pintér László, nagy elkeseredettségében. A már említett FSZEK I. kerületi könyvtárának három ifjú hölgye legfeljebb többet olvashat (és olvas is), mióta számítógép van, mint korábban. Tudom, mert havonta tapasztalom. És olvasmányaik révén sokkal okosabban is tudnak elbeszélgetni olvasóikkal, mert rengeteg – ma már fölöslegessé vált – munkától (címlírás és ördögi társai) szabadultak meg a számítógép jóvoltából.

Még csupán két dolgot említenék meg. Az egyik az olvasók számának csökkenése. Nem hiszek benne. Régen sem olvastak többen és többet. Lehet, bizonyos adatok ez ellen szólnak. De tény (akár a magyar regényirodalomból is igazolható tény), hogy a mai háziorvosok ugyanúgy nem olvasnak semmit, mint a régi körorvosok. Ne higgyünk az Olvasó Népert kampányok hamis, légből kapott adatainak! És végül vegyük szemügyre a „sárkányfog vetemény” kérdését. Nem tudom, nem néztem utána a szakirodalomban, hogy melyik sárkányfog vetemény metaforát, legendát vette alapul Vörösmarty a „nincsen remény” kicsengésű soraihoz. Én az „eredeti” legendához fordulnék. Eszerint Pallasz Athéné egy legyőzött sárkány fogaiból teremtette meg Athén lakóit, a legjobbakat és legkiválóbbakat, az arisztokratákat. Én a könyvtárosokat – azt hiszem joggal – a szellem arisztokratáinak tartom. Vagyis sárkányfog veteményeknek. És éppen ezért van remény.

Vajda Kornél